

NÁRODOVEC Z LIPTOVA PÔSOBIACI V BARDEJOVE KONCOM 19. STOROČIA JURAJ KELLO-PETRUŠKIN

(120 rokov od jeho úmrtia)¹

Nadežda JURČIŠINOVÁ

Jedným z mála buditeľov pôsobiacich v regióne východného Slovenska koncom 19. storočia bol evanjelický farár, učiteľ, národno-kultúrny pracovník, básnik, cestopisec a prekladateľ, rodák z Liptova Juraj Kello-Petruškin. V Bardejove žil a pôsobil 24 rokov, kde pred 120 rokmi 5. januára 1898 zomrel. Detstvo a prvé školské roky prežil v rodnom Trnovci, neskôr pokračoval v štúdiu na gymnáziách v Kežmarku a Rožňave. Po následnom päťročnom pôsobení na učiteľskom mieste v Trnovci sa rozhodol splniť si svoj sen byť kňazom a tak od októbra 1870 študoval teológiu na univerzitách v Nemecku. Po návrate pôsobil ako učiteľ, kňaz a kultúrno-osvetový pracovník na Liptove. Krátko pred Vianocami v roku 1874 sa stal farárom slovenského zboru Evanjelickej cirkvi a. v. (ECAV) v Bardejove.

V prostredí Bardejova uplatnil Kello svoje vrodené duševné dispozície, vedomosti získané počas štúdia doma aj v zahraničí, rozvinul tu predovšetkým svoje kazateľské, rečnícke, teologicko-filozofické a esteticko-básnické schopnosti. Realizoval tu prácu tak na cirkevnom, ako aj národnom poli. Počas celého pôsobenia v tomto mestečku sa neprestával zaujímať o národné a spoločenské otázky, pričom miestne pomery a atmosféra pre takúto činnosť neboli priaznivé, pretože hospodárska a politická moc v meste bola v rukách uhorských politických síl, ktoré nepripúšťali žiadne slovenské národné či kultúrne prejavy. Pospolitý ľud v Bardejove a v okolí žil skromne, živil sa roľníctvom, bol nábožný, úslužný, pohostinný, dobrosrdečný, trpezlivý a ústupčivý, i keď z času na čas prejavil i svoju odhodlanosť a odbojnosť. Bol však na nízkom stupni národného uvedomenia a hrdosti, pretože tu pôsobila len ojedinele národne uvedomelá inteligencia, podstatná časť z nej bola odrodilá, od ľudu vzdialená a ľudu cudzia. Školstvo aj tu bolo prevažne v službách maďarizácie, na chodenie detí do školy a samovzdelávanie ľudí len málo dbal.

Juraj Kello to nemal v Bardejove ľahké, hoci bol Bardejov slovenským mestom, tak neexistovali tu žiadne slovenské spolky a už vôbec nie inštitúcie. Napriek tomu rodinný a spoločenský život v Bardejove plynul Kellovi pokojne. V danej dobe požívali duchovní činitelia a učitelia rešpekt a autoritu. Žili spoločensky vyššie, pretože im duchovná dráha dávala istý sociálny status. Pôsobenie v Bardejove bolo pre Juraja Kella v porovnaní s činnosťou v národne uvedomelejšom prostredí Liptova iné, pretože národný a kultúrny vývin v Šariši prebiehal v špecifických podmienkach a odlišoval sa od vývinu na ostatnom území Slovenska. Kým do polovice 19. storočia bol Bardejov z národnostného zloženia nemecko-slovenské mesto, vplyvom

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.

posilňovania maďarského národa sa z neho stávalo mesto obyvateľov troch národností Slovákov, Maďarov a Nemcov. Práve počas jeho pôsobenia v Bardejove sa tu posilnili maďarizačné tendencie a tunajšie obyvateľstvo bolo vystavené maďarizačnej politike.

Aj v bardejovskom prostredí pokračoval v publikovaní článkov v dobovej slovenskej národnej tlači, písal o živote a aktivitách obyvateľov Bardejova. Jeho príspevky boli uverejnené v Národných novinách, Národnom hlásniku a Cirkevných listoch. Dozvedáme sa z nich o Kellových názoroch a postojoch k aktuálnym otázkam doby, týkajúcich sa najmä cirkevného života a života vôbec obyvateľov Šariša. Venoval sa naďalej i literárnej tvorbe.

Záujem o šarišský ľud prejavil Kello rôznym spôsobom a pri rôznych príležitostiach. Zaujal postoj i k šarištine, na jednej strane bol proti jej zavádzaniu do škôl a nahradzovaniu slovenčiny maďarčinou v kostoloch, na druhej strane ho však šariština ako nárečie zaujala, čo prejavil jednak zbieraním šarišských piesní, prísloví, porekadiel, sám napísal báseň v tomto nárečí, ale najmä sa pričínil o prezentáciu Šarišanov na Národopisnej výstave československej v roku 1895 v Prahe.

Počas pôsobenia v Bardejove naďalej u Kellu pretrvával záujem o literatúru, ktorý sa orientoval viac na publicistiku. Spočiatku, najmä v rokoch 1874 – 1876, sa sústredil na prekladanie prác najmä poľských autorov. Niektoré preklady z tvorby slovanských autorov vznikli počas pobytu v Bardejove. Jedny z nich boli preklady poézie Š. Garczynského, ale aj A. Mickiewicza, J. Slowackého a iných. Niekoľko prekladov z poľštiny mu v roku 1876 uverejnili v časopise Orol pod pseudonymom Petruškin. Do konečnej podoby spracoval v Bardejove i cestopisné črty, vychádzajúce z poznámok spísaných počas pobytu v Nemecku. V roku 1876 odoslal Andrejovi Truchlému-Sytnianskemu prvú časť cyklu cestopisných črt Nad Baltom, kde opísal svoje zážitky zo študentskej prázdninovej cesty po severnom Nemecku, Dánsku a Švédsku. Druhý cestopis Cestopisné úryvky podpisoval pseudonymom Petruškin. Materiál k nim zbieral pravdepodobne v roku 1875, teda po návrate z Nemecka. bol o jeho ceste po Orave, Haliči a českých krajoch, uverejnené boli v časopise Orol.

Aj v Bardejove venoval pozornosť otázkam pedagogiky a výchovy detí a mládeže. Jedným z časopisov, ktorý začal na faru prichádzať bol slovenský detský časopis Priateľ dietok, do ktorého Kello zaslal niekoľko svojich beletristických prác venovaných kresťanskej výchove detí. Vyšlo mu päť príhod a hneď prvá sa viazala k jeho vtedajšiemu pôsobisku – k Bardejovu a povodni, ktorá sa stala 20 rokov pred jeho príchodom do tohto mestečka dňa 21. júna 1854. Kellove poviedky sa vyznačujú presvedčivosťou deja a vyvolávajú v čitateľovi konkrétnu predstavu o udalosti, ktorá sa skutočne stala, i keď sa na prvý pohľad zdá byť neskutočnou. Jeho próza mala aj výchovný charakter. V poslednom období svojho života prispieval najviac do evanjelického cirkevného časopisu Cirkevné listy. Ako kňaz položil akcent vo svojej činnosti na to, čo vyplývalo z tohto poslania a upriamil pozornosť na cirkevno-náboženské otázky, čo bolo preňho ako agilného slovenského vzdelanca, zaujímavé a potrebné vyjadriť sa k nim. V príspevkoch sa sústredil na široký okruh kultúrnych, politických, hospodárskych a sociálnych otázok. Mali predovšetkým cirkevno-obranný a národno-politický charakter. Vo svojich správach (Dopisy z Trnovca, Dopisy z Bardejova) informoval verejnosť o aktuálnych kultúrnych a národ-

ných udalostiach. Vynikal ako obranca slovenskej reči a jej využívania v cirkevnom živote, bránil tiež slovenský bardejovský zbor ECAV, čo si na takom exponovanom mieste vyžadovalo pevný charakter.

Kello bol dobrý nielen v teoretickej rovine, ale aj praktickej. Bol veľmi pracovitý a húževnatý človek. Okrem iného sa pričínil o to, že v šiestich filiách postavili i keď skromné školské budovy pre ECAV v Bardejove a okolí. Vzdialený a v istom zmysle aj izolovaný od centra slovenského národného života v Turčianskom sv. Martine nechcel Kello ostať celkom bokom. Písomné kontakty udržiaval s viacerými slovenskými národovcami, napr. Andrejom Halašom, Jánom Franciscim, Jozefom Škultétym a ďalšími. Záujem o národný život Slovákov prejavil aj tým, že v roku 1896 sa rozhodol ísť s rodinou do Turčianskeho sv. Martina na matičné augustové slávnosti, ktoré na počesť svojho založenia usporadúvala Matica slovenská každoročne (okrem rokov 1873, 1875 – 1878 a 1914 – 1918), konali sa teda aj po jej zatvorení.

Počas nich sa venoval ako evanjelický kňaz cirkevnej činnosti, ktorú spájal s národno-osvetovou. Bol oddaným predovšetkým ECAV a slovenskému národu. Najviac času a síl vynaložil v náboženskom pôsobení a na poli národnej výchovy ľudu v Bardejove. Zaradil sa k tým národným pracovníkom, ktorí vykonali mnoho záslužnej práce v zanedbávanom a „opustenom“ východnom Slovensku. Stálo ho to nemálo síl rozvíjať národnú činnosť v tomto národne neuvedomelom prostredí. Pre svoje otvorené a nekompromisné proslovenské vystupovanie bol aj disciplinárne vyšetrovaný a obvinený z panslavizmu.

Bol predovšetkým kňazom a národovcom. V cirkevno-náboženskej sfére sa angažoval nielen ako duchovný, ktorý sa zaujímal o svojich veriacich a kolegov, ale zamýšľal sa aj nad teoretickými otázkami viery, náboženstva, otázkami života a smrti, prostredníctvom článkov oboznamoval širšiu verejnosť so životom ECAV v Bardejove a zaujímal postoj k súdobým otázkam cirkevného života v Uhorsku. Bol zástancom náboženskej tolerancie a dobrého spolužitia veriacich rôznych konfesíí a národností.

Svoje slovenské národné cítenie nezatajoval, verejne sa k nemu hlásil, čo mu spôsobovalo problémy a viedlo k sledovaniu jeho osoby. Zaujímal sa o šarišský ľud, jeho sociálne rozpoloženie a najmä jeho múdrosť, vyjadrenú v prísloviach a porekadlách. Zozbieral 152 šarišských porekadiel z Bardejova a okolia a zaslal ich v pôvodnom znení na publikovanie v Slovenských pohľadoch a v práci A. P. Záturreckého Slovenské príslovia, porekadlá, úslovia a hádanky.

Svoje pedagogické skúsenosti z Bardejova vyrozprával v niekoľkých poviedkach, ktoré vyšli v Priateľovi dietok v roku 1887. Prejavil v nich svoj postoj k deťom a to aj v praxi okrem iného tiež tým, že nacvičoval s nimi náboženské piesne, s ktorými sa potom prezentovali na sviatočnejších podujatiach.

Použitá literatúra:

JURČIŠINOVÁ, Nadežda. *Juraj Kello-Petruškin na Šariši*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2017. 192 s. ISBN 978-80-555-1884-8.

KOSTOLNÝ, Andrej. *Poštúrovský básnik Petruškin*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscius, 1946.

- Dejiny Bardejova*. Zost. KOKULA, Andrej – LUKÁČ, Andrej – TAJTÁK, Ladislav. Bardejov : Východoslovenské vydavateľstvo, n. p., Košice pre Šarišské múzeum v Bardejove, 1975.
- FECSKOVÁ, Silvia. K 95. výročiu úmrtia Juraja Kellu-Petruškina. Neprávom zabudnutý. In *Spravodajca Bardejov*, roč. 23, 1993, č. 1, s. 29.
- SEDLÁK, Imrich. *V čierťaziach búrok*. Martin : Matica slovenská, 2001. ISBN 80-7090-593-X
- DAMANKOŠ, Marián. Nemeckí evanjelici seniorátu šiestich slobodných kráľovských miest v období 1781 – 1918. In *Historia ecclesiastica – časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe*, roč. 1, 2010, č. 1 – 2, s. 97 – 153.
- RAMPÁK, Zoltán. Dr. Andrej Kostolný. Poštúrovský básnik Petruškin. In *Literárno-historický zborník*, roč. 2 – 3, 1945/1946, č. 3 – 4, s. 202 – 204.
- PALLOVÁ, Viera. Andrej Kostolný, Poštúrovský básnik Petruškin. In *Litteraria historica slovacica*. 1 – 2, 1946 – 1947. Bratislava : SAVU, 1947, s. 274.